

OTVORENA PITANJA - SRBIJA I SEVERNA MAKEDONIJA

Uvod i kratak pregled odnosa

Od vremena raspada SFRJ pa do danas, Republika Makedonija (od februara 2019. zvanično Republika Severna Makedonija) je jedina država nastala raspadom Jugoslavije čiji odnosi sa Republikom Srbijom nisu ni na koji način opterećeni ratnim nasleđem, ali, takođe, sa kojom Srbija nije, i posle 1992. godine, bila u nekoj vrsti zajedničke države. Odvajanje, tada još uvek, Republike Makedonije od Jugoslavije je izvršeno mirnim putem i, u kontekstu raspada Jugoslavije u drugim delovima, to je samo po sebi bio solidan osnov za izgradnju dobrih međudržavnih odnosa u budućnosti.¹ Tadašnja Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) je 1996. godine priznala Republiku Makedoniju, i to pod tim imenom, odnosno pod njenim tadašnjim ustavnim imenom, što je dalje doprinelo stvaranju povoljne klime za dalje unapređivanje srpsko-makedonskih odnosa.² Ipak, trebalo bi napomenuti i da je SRJ diplomatske odnose sa Republikom Makedonijom (pod bilo kojim imenom) uspostavila kao poslednja od svih susednih zemalja ove novonastale nezavisne države.

Posebna faza u odnosima dve države je nastala rasplamsavanjem oružanih borbi na Kosovu 1998. godine, kao i početkom vazдушnih napada NATO saveza na SRJ u martu naredne godine. Tadašnja Republika Makedonija nije dopustila da se njena teritorija koristi za vojne akcije usmerene ka teritoriji SRJ, a odnosi Beograda i Skoplja će i nadalje nastaviti da budu pod uticajem pitanja vezanih za status Kosova, kao i položaja albanske nacionalne manjine u SRJ (kasnije SCG, i posle 2006. godine Srbiji) i (Severnoj) Makedoniji. Razvoj političke situacije vezane sa Kosovo i njegov status će biti jedan od odlučujućih faktora i u procesu utvrđivanja granice između dve zemlje, pošto Srbija ne priznaje ugovore koje je današnja Severna Makedonija u tom smislu sklopila sa vlastima u Prištini, dok prethodno Priština nije

¹ Treba, međutim, uzeti u obzir da politički vrh SRJ u periodu od 1992. do 1996. godine nije bio jednoglasan u tome da li bi zvanični Beograd trebalo da prizna Republiku Makedoniju i pod kojim imenom. Takođe, povlačenje kompletne JNA iz ove bivše jugoslovenske republike, kao i način na koji je to učinjeno nisu sasvim bez kontroverzi. Više u Marolov, Dejan, "The relations between Macedonia and Serbia", *Romanian Journal of History and International Studies*, 2 (1) 2015, str. 122-123.

² U kontekstu ukupnih međudržavnih odnosa na Balkanu, ova odluka vrha SRJ, pre svega tadašnjeg predsednika Miloševića, primljena je pozitivno od strane zvanične Bugarske, ali ju je žestoko kritikovala celokupna grčka javnost, odnosno kako političari vlasti i opozicije, tako i velika većina medija. Više u Todić, Vladimir, "Makedonija u regionalnim politikama Savezne republike Jugoslavije i Bugarske devedesetih godina 20. veka", *Kultura polisa*, 35(XV) 2018, str. 85

priznavala granicu prethodno utvrđenu demarkaciju između Republike Makedonije i SRJ iz 2001. godine.³ Osim ovih aspekata međudržavnih odnosa dve zemlje, postoje i pitanja koja se mogu nazvati istorijskim, to jest proizišlim iz perioda kada su obe države bile delovi zajedničke države - pitanje položaja nacionalnih manjina (Makedonaca u Srbiji i Srba u Makedoniji) i pitanje statusa Makedonske pravoslavne crkve koju Srpska pravoslavna crkva i dalje posmatra kao crkvu u raskolu.

Manjinska pitanja

U obe države slobodno deluju organizacije nacionalnih manjina, srpske u Republici Severnoj Makedoniji, a makedonske u Republici Srbiji. Razlika u organizovanju dve nacionalne manjine je najpre ta što se Srbi u Makedoniji pre svega okupljaju unutar svojih političkih stranaka, dok se Makedonci u Srbiji uglavnom okupljaju u unutar svojih nacionalnih udruženja, koja su, pak, u suštini sva okupljena oko Nacionalnog saveta Makedonske nacionalne zajednice u Republici Srbiji. Makedonski jezik je u upotrebi u mestima u kojima Makedonci čine značajniji procenat stanovništva, a u Statutu Autonomne Pokrajine Vojvodine su navedeni i kao jedan od konstitutivnih naroda te pokrajine. Takođe, po Ustavu Republike Makedonije, Srbi imaju svog predstavnika u Komitetu za odnose među zajednicama, isto koliko i Turci, Romi, Bošnjaci i Vlasi.⁴ Kao što smo napomenuli, Srbi u Severnoj Makedoniji principijelno teže da svoja prava u okviru te države ostvare preko stranaka svoje nacionalne manjine. Demokratska partija Srba u Makedoniji je do 2017. godine i odlaska sa vlasti vlade predvođene VMRO-DPMNE bila u vladajućoj koaliciji. Druge dve stranke Srba u Makedoniji su Srpska napredna stranka u Makedoniji iz Skoplja i Srpska stranka u Makedoniji iz Kumanova. Prva je pre izbora 2016. godine prišla tada opozicionom savezu pod vođstvom sadašnjeg makedonskog premijera Zorana Zaeva i njegovog SDSM-a.⁵ Uopšteno gledano, kada su u pitanju odnosi između dva naroda i dve nacionalne manjine, može se reći da su oni na zadovoljavajućem nivou. Generalno dobri, pa i više od toga, međuljudski odnosi između

³ Severna Makedonija je ratifikovala dogovor o fizičkoj demarkaciji granice između vlade Republike Makedonije i vlasti u Prištini 2009. godine, Милчевски, Илија и Коровешовска, Фани, *Билатералните односи меѓу Република Македонија и државите од југоисточна Европа – Преглед на ратификуваните билатерални договори*, Скопје 2017, str. 13, 52, dostupno na https://www.sobranie.mk/aktivnosti-na-parlamentarniot-institut-ns_article-istrazuvacki-raboti-po-sopstvena-inicijativa-na-parlamentarniot-institut.nsp

⁴ Etnički Makedonci i Albanci imaju po sedam predstavnika. Svi predstavnici su iz redova poslanika Sobraња, odnosno parlamenta Republike Makedonije, <http://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>, pristupljeno 1.11.2018. godine

⁵ "Svakom svoji Srbi na izborima u Makedoniji?", *Danas*, 22.11.2016, dostupno na <https://www.danas.rs/svet/svakom-svoji-srbi-na-izborima-u-makedoniji/>

stanovništva Srbije i Severne Makedonije, pogotovo između etničkih Makedonaca i etničkih Srba, su zapravo jedan od razloga zašto se i povremene teškoće i nesuglasice, do kojih dolazi u odnosima između političkih rukovodstava dve države, lakše amortizuju (na primer već pomenuto zahlađenje odnosa posle priznanja nezavisnosti Kosova od strane Skoplja 2008. godine). U obe ove države, bar do sada, nije postojala opštedruštvena klima koja bi pogodovala nekom dugotrajnom političkom zaoštavanju između dve zemlje.

Crkveno pitanje

Za drugu vrstu nasleđa proisteklog iz zajedničke skorije istorije, onog koje tiče crkvenog pitanja, se, pak, ne može reći da nije opterećeno međusobnim sporovima. Pošto su i Srbija i Severna Makedonija sekularne države, sporove oko crkve ne možemo svrstati u otvorena pitanja između dve zemlje, posebno ne u kontekstu procesa pridruživanja Evropskoj uniji, bilo Srbije, bilo Severne Makedonije. Ovaj spor, međutim, pominjemo zato što je to sasvim sigurno značajan problem, možda i najznačajniji, koji opterećuje ukupne srpsko-makedonske odnose. Naime, Srpska pravoslavna crkva (SPC) Makedonsku pravoslavnu crkvu (MPC) posmatra kao deo svoje crkvene organizacije, a njenu autokefalnost, (samo)proglašenu 1967. godine smatra za “kanonski” ništavnu. U tom smislu postoji i organizacija SPC u Severnoj Makedoniji (Ohridska arhiepiskopija) koju Srpska pravoslavna crkva smatra “kanonskom”. Makedonska pravoslavna crkva, sa druge strane, ne priznaje autoritet SPC i smatra sebe autokefalnom pravoslavnom crkvom u Republici Severnoj Makedoniji. Još jedan razlog za pominjanje ovog spora, iako je dugotrajan i “niskog intenziteta”, su najnovija dešavanja u okviru pravoslavne crkve u širem smislu. Tu pre svega mislimo na izgledno priznanje autokefalnosti tj odvajanje pravoslavne crkve u Ukrajini od Ruske pravoslavne crkve, koje je podržao Vaseljski patrijarh u Carigradu. S tim u vezi postoji bojazan vrha SPC da bi Vaseljska patrijaršija mogla da se odluči na sličan korak i kada je u pitanju Makedonska pravoslavna crkva (koja u ovom trenutku nije priznata od strane neke druge pomesne pravoslavne crkve). Zvaničan stav SPC prema ovom pitanju je da je neophodno da se, pre eventualnog sticanja autokefalnosti Makedonske pravoslavne crkve, ova prethodno “vрати u kanonski poredak”, odnosno prizna autoritet SPC, pa da onda iz tog položaja MPC započnu pregovori o sticanju njene pune crkvene nezavisnosti. Neuspeo pokušaj u tom smeru je načinjen tzv. Niškim dogovorom između dve crkve iz 2002. godine, kojim je predviđena

mogućnost da se MPC preimenuje u Ohridsku arhiepiskopiju.⁶ Posle tog neuspelog pokušaja i izgladivanja odnosa, oni su se ponovo zakomplikovali tokom narednog perioda, kada je došlo i do sudske osude i odlaska u zatvor arhiepiskopa Jovana Vraniševskog, koga SPC priznaje za jedinog “kanonskog” u Severnoj Makedoniji. Imajući sve to u vidu, ovaj spor pominjemo i iz razloga postojanja potencijala za internacionalizaciju ovog problema, a u krajnjoj liniji, i njegovog eventualnog političkog izraza, koji bi se mogao u nekom vidu prelamati i u međudržavnim odnosima.⁷

Međusobna granica

Najvažnije pitanje koje je i dalje otvoreno između Republike Srbije i Republike Severne Makedonije ostaje u stvari ono koje je direktno vezano za proces normalizacije odnosa između Beograda i Prištine i ishod toga procesa – naime, pitanje međusobne granice. Posmatrano u tom svetlu, granica kao tehničko pitanje nije sporna. Ona je utvrđena 2001. godine Sporazumom između predsednika tadašnjih SRJ i Republike Makedonije, Vojislava Koštunice i Borisa Trajkovskog. Ahtisarijev plan, odnosno Predlog za sveobuhvatno rešenje statusa Kosova iz 2007. godine, koji je trebalo da posluži kao osnova za rešavanje statusa Kosova je samo inkorporirao taj Sporazum, tj. njime utvrđenu granicu.⁸ Upravo pozivajući se na ovu činjenicu, vlasti u Skoplju su, po svom priznavanju nezavisnosti Kosova oktobra 2009. godine, izjavljivale da je prethodno načinjena fizička demarkacija između Makedonije i Kosova bila samo “tehnički” proces, iako je granica promenjena, ali neznatno, pošto se radilo o izmenama od samo nekoliko stotina metara.⁹ Republika Srbija, smatrajući teritoriju Kosova

⁶ “Dogovor prekršen, mastilo ostalo”, *NIN*, 11.8.2005, dostupno na <http://www.nin.co.rs/pages/article.php?id=21599&#txt21599>

⁷ Poslednji razvoj događaja u ovom sporu predstavlja samoinicijativni predlog Makedonske pravoslavne crkve da promeni svoje ime u *Ohridska arhiepiskopija*. I pored sastanaka koje Vaseljenski patrijarh održava sa predstavnicima Makedonske pravoslavne crkve, Vaseljenska patrijaršija u svojim saopštenjima Makedonsku pravoslavnu crkvu dosledno naziva „raskolničkom“. Nije, međutim, bez osnova pretpostaviti da će se u sklopu napora za punom normalizacijom odnosa između Atine i Skoplja odvijati i procesi koji bi za cilj imali da se pronađe i rešenje za pravoslavnu crkvu u Severnoj Makedoniji, barem iz grčkog ugla, “Вселенска патријаршија: Ке сториме се што треба МПЦ да стане Охридска архиепископија”, *Слободен печат.*, 31.5.2018, dostupno na

<https://www.slobodenpecat.mk/drustvo/vselenska-patrijarshija-ke-storime-se-shto-treba-mpts-da-stane-ohridska-arhiepiskopija/>

⁸ “Počinje demarkacija granice između Makedonije i Kosova”, *Blic*, 24.3.2008, dostupno na <https://www.blic.rs/vesti/politika/pocinje-demarkacija-granice-između-makedonije-i-kosova/m88p40d>

⁹ „Македонија и Косово воспоставија дипломатски односи“, *Вечер*, 18.10.2009, dostupno na <https://vecer.mk/makedonija/makedonija-i-kosovo-vospostavija-diplomatski-odnosi>

međunarodnopravno svojom teritorijom, ovu demarkaciju nije priznala i proglasila ju je za nepravni akt. Suštinski, onda kada, i ako, dođe do potpisivanja Pravno obavezujućeg sporazuma o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine, time će *de facto* biti rešeno i pitanje utvrđivanja granice između Severne Makedonije i Srbije.¹⁰ Postizanje ovog sporazuma, u smislu normalizacije odnosa između Beograda i Prištine, uslovljeno je i pregovaračkim Poglavljem 35 kao delom Pregovaračkog okvira za pristupne pregovore Republike Srbije Evropskoj uniji. Na taj način, pitanje utvrđivanja međusobne granice Srbije i Severne Makedonije *de iure* spada u ona otvorena pitanja između Srbije i njenih suseda od značaja za pristupanje Republike Srbije EU, ali će, ukoliko dođe do postizanja Pravno-obavezujućeg sporazuma između vlasti u Beogradu i Prištini, to otvoreno pitanje biti *de facto* rešeno po automatizmu. Na kraju, treba uzeti u obzir i to da će po, sada već izvesnom, ulasku Republike Severne Makedonije u NATO, granica između dve države postati još jedna međudržavna granica Republike Srbije sa zemljom NATO saveza, te u tom kontekstu treba razmotriti i budući bezbednosni aspekt granice između dve države.¹¹

Politički odnosi državnih rukovodstava – regionalni i evro(atlantski) kontekst

Imajući u vidu gore navedeno, kao i stavove oba državna rukovodstava da su crkvena pitanja izvan njihovih delokruga, odnosno odgovornosti, može se reći da otvorenih pitanja u pravom smislu zapravo i nema. Ovo posebno važi, kako smo naveli, u kontekstu evro(atlantskih) integracija.¹² Međutim, to i dalje ne znači da su odnosi dve zemlje lišeni bilo kakvih trzavica koje su u poslednjih godinu dana ponekad bile i vrlo žestoke. Deo povremenih manjih kriza u međusobnim odnosima se najčešće odnosio na različito viđenje statusa Kosova, međutim uzroci su bili i drugačiji. Iako je u Makedoniji upravo Vlada na čelu sa Gruevskim i VMRO-DPMNE priznala nezavisnost Kosova i glasala za prijem Kosova u UNESCO, Vlada u Srbiji, na čijem čelu je posle 2012. godine bila koalicija SNS-SPS je upravo sa tom Vladom izgradila dobre odnose, smatrajući da je ta politička opcija glavni partner Srbiji. Zvaničnu politiku Beograda je sledila i manjinska stranka Srba u Severnoj Makedoniji, koja je bila

¹⁰ Čak i u slučaju da do normalizacije odnosa između Beograda i Prištine dođe uz izmene granica, to se sasvim izvesno neće odnositi na granice Severne Makedonije.

¹¹ Makedonija je februara 2019. potpisala Protokol o prijemu u NATO, "Šta za Balkan znači novi makedonski korak ka NATO-u", *BBC News na srpskom*, 6.2.2019, dostupno na <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-47148018>

¹² „Atlantskih“ navodimo u zagradi, pošto se ta odrednica odnosi samo na Republiku Makedoniju

partner Vladi Nikole Gruevskog, a koja i dalje ima rezerve prema politici sadašnje makedonske Vlade.¹³ Usled toga, a tokom burnog post-izbornog procesa u Makedoniji u proleće 2017. godine, Vlada u Beogradu je sa podozrenjem gledala na formiranje kabineta pod vođstvom SDSM i Zorana Zaeva kao premijera. Iako je ubrzo potom izgledalo da bilateralni odnosi ponovo počinju da se kreću u uobičajenom pravcu - novi ministar spoljnih poslova Makedonije Nikola Dimitrov je sa predsednikom Đorđem Ivanovim prisustvovao inauguraciji predsednika Srbije Aleksandra Vučića 23. maja 2017. godine – otprilike u isto vreme je izbila afera zbog tvrdnje makedonskih medija i državnih organa da je savetnik u srpskoj ambasadi u Skoplju učestvovao u nemirima u makedonskom Sobraju na strani pristalica VMRO-DPMNE.¹⁴ Kriza je kulminirala 19. avgusta iste godine, kada je Republika Srbija „povukla na konsultacije“ u Beograd celokupno osoblje srpske ambasade u Skoplju izazvavši time diplomatski šok u Makedoniji, ali i u celom regionu.¹⁵ Međutim, već posle nekoliko dana Srbija je najavila povratak diplomatskog osoblja, a predsednik Srbije Aleksandar Vučić i premijer Makedonije Zoran Zaev su u razgovoru dogovorili da se nesuglasice rešavaju „dijalogom”.¹⁶ Ubrzo zatim, u međusobnom razgovoru su do istih zaključaka došla i dva ministra spoljnih poslova.¹⁷ Međutim, čak i pred kraj perioda tokom kojeg je na vlasti u Skoplju bio VMRO-DPMNE dolazilo je do diplomatskih varnica između srpskih i makedonskih političara na vlasti, posebno kada je reč o pitanjima vezanim za status Kosova i članstvo u pojedinim međunarodnim organizacijama. Ovo je donekle i razumljivo, s obzirom na to da Albanci u Severnoj Makedoniji čine brojnu manjinu.¹⁸ Ova činjenica je uostalom i bila jedan od odlučujućih faktora koji su doprineli da Skoplje relativno brzo po proglašenju nezavisnosti od strane vlasti u Prištini i sama prizna Kosovo kao nezavisnu državu. Međutim iz takvog razvoja događaja povremeno su proizilazile krize u odnosima Beograda i Skoplja u vezi sa nastojanjima vlasti u Prištini da „zaokruže“ svoju nezavisnost, pre svega pod time misleći na sticanje

¹³ „Makedonski izbori – produžetak agonije”, *Novi Standard*, 24.4.2019, dostupno na <https://standard.rs/2019/04/24/makedonski-izbori-produzetak-agonije/>

¹⁴ „Srpski obaveštajac u Sobraju u vreme napada?”, *Danas*, 23.5.2017, dostupno na <https://www.danas.rs/svet/srpski-obavestajac-u-sobraju-u-vreme-napada/>

¹⁵ „Ambasada u Skoplju pozvana na hitne konsultacije u Beograd”, *N1*, 20.8.2017, dostupno na <http://rs.n1info.com/a292147/Vesti/Vesti/Ambasada-u-Skoplju-pozvana-na-hitne-konsultacije-u-Beograd.html>

¹⁶ „MSP: Sutra će početi povratak osoblja ambasade Srbije u Skoplje”, *Dnevni bilten Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije*, 24.8.2017, dostupno na <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dnevni-bilten-rss/18510--24082017?lang=lat>

¹⁷ „Dačić i Dimitrov: „Srbija i Makedonija su prijateljske zemlje i tako treba i da ostane”, *Dnevni bilten Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije*, 25.8.2017, dostupno na <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/arhiva-saopstenja/arhivasaopstenja2017/18522--q-q?lang=lat>

¹⁸ Prema poslednjem održanom popisu iz 2002. Godine etnički Albanci čine oko 25% stanovništva države.

punopravnog članstva Kosova u Ujedinjenim nacijama. Jedan od slučajeva takve krize dogodio se na samom početku 2017. godine kada je ministar spoljnih poslova Srbije Ivica Dačić, na najave da bi tadašnja Republika Makedonija mogla da glasa za ulazak Kosova u UNESCO, uzvratio pretnjom da bi Republika Srbija mogla da promeni svoj stav o tome da Republiku Makedoniju prizna pod njenim tadašnjim ustavnim imenom, kao i podsećanjem da je Srbija (tada SRJ) za takvo priznanje platila diplomatsku cenu u vidu ozbiljnih protesta zvanične Atine.¹⁹ Ovakvi slučajevi su ilustrativni i za još jedan aspekt odnosa između dve države koji pokazuje do koje mere su odnosi Beograda i Skoplja deo šire, regionalne politike, imajući u vidu, pre svega, odnos obe države sa Republikom Grčkom. Relativno posredno u slučaju Srbije, a neposredno u slučaju Severne Makedonije, ovi odnosi se mogu dovesti u vezu i sa napredovanjem obe zemlje u procesu evro(atlantskih) integracija. Grčka, kao punopravna članica i EU i NATO, kao i svaka druga punopravna članica ovih organizacija, ima direktan uticaj na to koja će nova zemlja biti primljena - u slučaju Srbije u EU, a u slučaju Makedonije i u EU i u NATO.

U skorijem periodu, od značaja je bio susret predsednika Vučića i premijera Zaeva početkom septembra 2018. godine na međudržavnom graničnom prelazu Tabanovce. Tokom susreta, oni su najavili početak aktivnosti na uspostavljanju zajedničke kontrole granice (“one stop shop”) na dva međunarodna prelaza između Srbije i Severne Makedonije (Tabanovce – Preševo i Pelince – Prohor Pčinjski), kako bi se ubrzao promet robe i putnika između dve zemlje. Tom prilikom su ponovo naglašeni izuzetno bliski odnosi između dve države, odnosno “veliko prijateljstvo”, po rečima Zaeva, i “strateška bliskost”, po rečima Vučića.²⁰ Međutim, sasvim u skladu sa dugoročno potpuno nepredvidivim, i od garnitura na vlasti u Beogradu i Skoplju zavisnim bilateralnim odnosima, tokom poslednjih meseci je ponovo došlo do zahlađenja između vlada dve države.

Posle razmenjenih srdačnih reči predsednika i premijera na pomenutom susretu na granici ponovo se razmenjuju poruke iz kojih se lako može zaključiti da su odnosi ponovo na silaznoj putanji. Prvo, u Skoplju su postojale sumnje u ulogu Srbije u odlasku bivšeg premijera Republike (Severne) Makedonije Nikole Gruevskog u Mađarsku i njegovo dobijanje političkog

¹⁹ “Dačić: Srbija će u 2017. biti spremna za desetak poglavlja”, *Dnevni bilten Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije*, 4.1.2017, dostupno na <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dnevni-bilten-rss/17561--04012017?lang=lat>

²⁰ “Zaev i Vučić: Zajednički prelaz doprinosi ekonomskom razvoju”, *Radio Slobodna Evropa*, 2.9.2018, dostupno na <https://www.slobodnaevropa.org/a/29465124.html>

azila u toj zemlji.²¹ Iako se na kraju ispostavilo da u trenutku prelaska preko teritorije Republike Srbije za Gruevskim nije bila raspisana međunarodna poternica, taj događaj nije pozitivno uticao na bilateralne odnose.²² Dalje, u opštem kontekstu odnosa dve zemlje, za koji smo već napomenuli da se prevashodno odnosi na konačni status Kosova i rešavanje srpsko-kosovskih odnosa, iako na prvi pogled neutralna, u Beogradu je loše primljena poruka premijera Zorana Zaeva od 14. marta 2019. kada je jednom albanskom mediju izjavio da je Albanija “najprijateljskija država“ Severnoj Makedoniji.²³ Usledila je prilično decidna izjava predsednika Aleksandra Vučića, data prilikom očiglednog komentarisanja severnomakedonskog pristupanja NATO-u, da “će videti” oni koji misle da će im to pomoći prilikom odlučivanja Evropske unije da li će sa tim zemljama otvoriti pregovore ove godine. Ovo je bila jasna aluzija na Severnu Makedoniju, a moguće i na Albaniju, koje čekaju da vide ishod sastanka tokom koga će biti odlučeno hoće li im EU u junu 2019. odobriti početak pristupnih pregovora.²⁴

Da odnosi između Beograda i Skoplja i dalje imaju potencijal da u svakom trenutku ponovo krenu u smeru koji nije poželjan bilo je očigledno već onda kada je Srbija bila jedina zemlja u regionu koja nije Severnoj Makedoniji i Grčkoj čestitala postizanje sporazuma o imenu Severne Makedonije. Što u kontekstu srpsko-albanskih odnosa, što u širem kontekstu daljeg širenja NATO i na teritoriju Severne Makedonije, ovakav razvoj često se u brojnim diplomatskim krugovima u Beogradu, kao i u medijima bliskim političkom vrhu zemlje posmatrao kao za Srbiju nepoželjan. Ipak, makar i vidno bez entuzijazma, Srbija je zvanično prihvatila novo ime svog južnog suseda.²⁵

²¹ ”Zaev: Gruevski se sastao sa Vučićem i Orbanom; Vučić: Nisam se video s njim skoro tri godine”, Blic, 31.1.2019, dostupno na <https://www.blic.rs/vesti/svet/zaev-gruevski-se-sastao-sa-vucicem-i-orbanom-vucic-nisam-se-video-s-njim-skoro-tri-godine>

²² ”Ruskovska: Ne postoji odgovornost Srbije i Crne Gore u bekstvu Gruevskog”, N1, 26.2.2019, dostupno na <http://rs.n1info.com/Region/a463545/Ruskovska-Ne-postoji-odgovornost-Srbije-i-Crne-Gore-u-bekstvu-Gruevskog.html>

²³ ”Zaev: Albanija najprijateljskija država Severnoj Makedoniji”, N1, 14.3.2019, dostupno na <http://rs.n1info.com/Region/a468137/Zaev-Albanija-najprijateljskija-drzava-Severnoj-Makedoniji.html>

²⁴ ”...videćete kakve će probleme imati te zemlje, članice NATO kada ne dobiju zeleno svetlo za otpočinjanje pristupnih pregovora sa EU...” u ”Ne smemo da zaboravimo 1999’ Vučić: Razumem zašto naš narod ima negativne emocije prema NATO”, Blic, 26.3.2019, dostupno na <https://www.blic.rs/vesti/politika/ne-smemo-da-zaboravimo-1999-vucic-razumem-zasto-nas-narod-ima-negativne-emocije-prema/ssl78t>

²⁵ ”Vlada Srbije usvojila zaključak o promeni imena Makedonije u Severna Makedonija”, Novosti, 27.2.2019, dostupno na <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:779873-Vlada-Srbije-usvojila-zakljucak-o-promeni-imena-Makedonije-u-Severna-Makedonija>

Čak i u ovom, rekli bismo sasvim jednostavnom i skoro „administrativnom“ činu Vlade Srbije, može se uočiti sav paradoks odnosa najviših vlasti Republike Srbije prema Severnoj Makedoniji. Naime, u raznim medijima u Srbiji, posebno u onim bliskim vladajućim strankama, mesecima su se mogli čitati nebrojeni komentari o tome da je sasvim upitan demokratski legitimitet, ali i legalitet, izvršenih ustavnih promena u Severnoj Makedoniji, neophodnih za promenu imena i, posledično, ulazak u NATO savez. Međutim, u zvaničnom saopštenju Vlade Srbije povodom donošenja „Zaključka o korišćenju imena Severna Makedonija“ jasno se kaže da je „promena imena sprovedena na pravno validan način“.²⁶ Postavlja se onda pitanje - u čijem je interesu obmanjivanje javnosti u Srbiji da je promena imena južnog suseda izvršena političkim i pravnim nasiljem?

Privredna saradnja

Privredna saradnja Srbije i Severne Makedonije ne predstavlja, naravno, u klasičnom smislu „otvoreno pitanje“ između dve zemlje, ali predstavlja jedan od činilaca koji stvaraju širi društveni i bilateralni okvir u kome se lakše (ili teže) dolazi do rešenja za međusobne sporove. Imajući to u vidu treba pomenuti da se privredna saradnja dveju zemalja odvija uglavnom uzlaznom putanjom, iako daleko više u domenu spoljnotrgovinske razmene, nego u domenu investicija. U okviru ove razmene Srbija beleži značajan suficit, kao što je to slučaj i u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije sa drugim zemljama regiona Zapadnog Balkana.²⁷ Obe države su članice regionalnog CEFTA sporazuma, ali i drugih regionalnih organizacija i inicijativa poput Centralnoevropske inicijative, Jadransko-jonske inicijative itd. Kao ilustracija smera razvoja ekonomskih odnosa dve zemlje, tabelarno je predstavljena spoljnotrgovinska razmena između Srbije i Makedonije u periodu između 2013. i 2018. godine (u milionima evra):

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
IZVOZ	433,6	454	470,9	538,6	561,6	626,4
UVOZ	199,1	190,3	181,2	188,8	207,7	229,6
SALDO	234,5	263,7	289,7	349,8	353,9	396,8

²⁶ „Vlada Srbije usvojila zaključak o promeni imena Makedonije u Severna Makedonija“, Danas, 27.2.2019, dostupno na <https://www.danas.rs/politika/vlada-srbije-usvojila-zakljucak-o-promeni-imena-makedonije-u-severna-makedonija/>

²⁷ Po obimu spoljnotrgovinske razmene R.Makedonije u periodu januar - avgust 2018. godine, Srbija je na 4. mestu, iza Nemačke, Grčke i Velike Britanije, izvor: http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie_en.aspx?rbtxt=78

RAZMENA	632,7	644,3	652,1	727,4	769,3	856
POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM	217,8	236,6	259,9	258,3	270,4	272,8

Izvor: Republički zavod za statistiku; preuzeto sa sajta privredne komore Srbije.²⁸

Takođe, kao na najsvežiji indikator opšte atmosfere između dve zemlje u kojima se ne poklapaju nužno amplitude međusobnih političkih i ekonomskih odnosa, treba ukazati i na to da su upravo tokom najskorijeg, makar i samo retoričkog i samo blagog političkog zahlađenja između Beograda i Skoplja, Agencija za privredne registre Republike Srbije i Centralni registar Republike Severne Makedonije osnovali "Business and Financial Data Exchange - BIFIDEX", kao prve zemlje u regionu koje se pridružuju ovoj regionalnoj inicijativi.²⁹

Napomenimo na samom kraju da, kao i između ostalih republika nastalih raspadom SRFJ, između Republike Srbije i Republike Severne Makedonije postoje otvorena pitanja proizašla iz sukcesije bivše države. Iako je Sporazum o sukcesiji potpisan još juna 2001. godine, proces je daleko od svog završetka. Ipak, treba reći da su pitanja koja opterećuju srpsko-makedonske odnose u ovom smislu ipak nešto jednostavnija za rešavanje od onih koja postoje između Srbije i nekih drugih bivših jugoslovenskih republika (sada nezavisnih država), pre svega između Srbije i Hrvatske i Srbije i Bosne i Hercegovine.

²⁸ <https://pks.rs/strana/sekcija/internacionalizacija-privredno-bilateralni-odnosi-srbije-i-drugih-zemalja-sveta>

”Укупна робна размена између Србије и Северне Македоније у 2018. години износила је 856 милиона евра, и бележи повећање од 11,3 % у односу на 2017. годину. Извоз у Северну Македонију износио је 626,4 милиона евра што је за 11,5 % више у односу на 2017. годину. Увоз из Северне Македоније већи је за 10,5 % у односу на 2017. годину и износио је 207,7 милиона евра. Суфицит у робној размени износио је 396,9 милиона евра. У укупно оствареном извозу Србије у 2018. години Северна Македонија је на 8. месту и учествује са 3,8 %, а по висини увоза из земаља света, остварени увоз из Северне Македоније у 2018. години сврстава ову земљу на 25. место са 1% укупног увоза Србије.”

²⁹ Ova inicijativa se odvija uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj. Više u „Srbija i S. Makedonija pokrenule regionalni privredni portal“, *Radio-televizija Vojvodine*, 29.3.2019, dostupno na http://www.rtv.rs/sr_lat/ekonomija/srbija-i-s.-makedonija-pokrenule-regionalni-privredni-portal_1004967.html

PREPORUKE

- **Odnosi dve države se moraju posmatrati u kontekstu evrointegracija kao strateškog opredeljenju obe zemlje.** U okviru ovog konteksta, stavljanjem posebnog naglaska na ulogu dve zemlje u regionu, kao i na prijateljsku zajedničku prošlost dva naroda, najlakše će se ostvariti atmosfera međusobnog poverenja i doći do obostrano prihvatljivih rešenja za otvorena pitanja, ali i za stabilnije ukupno okruženje u kome se odvijaju odnosi između Srbije i Severne Makedonije.
- **Potrebno je uspostaviti češću neposrednu komunikaciju dve vlade i generalno najvišeg rukovodstva dve zemlje, kako na diplomatskom, tako i na bezbednosnom nivou.** Ovim bi se stvorila institucionalna osnova za amortizaciju eventualnih negativnih zaokreta u međusobnim odnosima. Za ovakve zaokrete će uvek postojati mogućnost sve dok ne dođe do normalizacije odnosa između Beograda i Prištine, a usled etničkog sastava stanovništva i rukovodstva Severne Makedonije i stalne osetljivosti Srbije na ulogu politika zemalja regiona u odnosu na proces normalizacije odnosa Beograda i Prištine.
- **Imajući u vidu regionalni kontekst i, u tom smislu, značaj dobrih odnosa Srbije i Severne Makedonije, ispitati mogućnost podrške tj. inicijative koja bi došla od Srbije, a imala za cilj uključivanje Severne Makedonije u, sada već regularne, sastanke na najvišem nivou balkanske četvorke (Bugarska, Grčka, Rumunija, Srbija).** Podrška integritetu i suverenitetu Severne Makedonije je u interesu Republike Srbije i smatramo da bi se na ovaj način dodatno učvrstila uloga Severne Makedonije u regionalnom kontekstu.
- **Ohrabrivanje političkih i drugih organizacija Srba u Makedoniji da igraju što konstruktivniju ulogu u političkom i društvenom životu Severne Makedonije.** Organizacije manjina dva naroda u jednoj i drugoj državi i njihove uloge u društveno-političkim životima dve zemlje takođe mogu biti jedan od aspekata predupređivanja nesporazuma i njihovog lakšeg prevazilaženja ukoliko do njih dođe.
- **Ispitati mogućnost, uz punu svest o tome da je Srbija sekularna država i uz poštovanje te činjenice, na koji način državni organi Republike Srbije mogu da pomognu u razrešavanju dugotrajnog crkvenog spora između SPC i MPC.** Dve

vodeće verske organizacije dva naroda su integralni deo društvenog života obe zemlje i prevazilaženje njihovog spora bi mogao da na upečatljiv način doprinese ukupnim (još) boljim odnosima dve države.